

Hørings svar fra Link – Senter for læring og utdanning

Links hovedkommentarer til strategiforslaget

Link ser behovet for en ambisiøs og helhetlig miljø- og klimastrategi for UiO der forskning, formidling, hvordan vi selv arbeider, og ikke minst utdanning er integrert. Vi har sett frem til at disse aspektene ved Strategi 2030 skulle konkretiseres i systematisk arbeid med å gjøre UiO mer bærekraftig i innretning og virkemåte, og applauderer arbeidsgruppas innsats med høringsutkastet til Klima- og miljøstrategi. Strategiforslaget inneholder mange konkretiseringer som er godt egnet som nettopp strategisk veiledning for UiOs videre arbeid. Samtidig ser vi muligheter for å være enda mer presis enkelte steder, jfr forslagene på s.2-6.

Links hovedinnspill til strategien kan oppsummeres i 4 punkter:

1. Styrke fokuset på prosess.

Ettersom den nødvendige omstillingen av UiO først og fremst er en prosess, som er ukjent for oss alle, som vil foregå over lang tid (år, tiår), og som ingen i dag kan forutsi verken måten eller målene for, mener vi at strategien bør fremheve prosessaspektet. Vi foreslår derfor å formulere konkrete tiltak for å støtte slike prosesser. Det vil for eksempel innebære å identifisere og utvikle kompetanse, utvikle samarbeidsformer og tverrfaglige fellesskap, tilrettelegge for erfaringsdeling og kulturbygging, og å etablere støtte til fagmiljøenes utviklingsarbeid. Særlig trengs en strategi for å behandle uenighet. (Begrunnelser og konkrete forslag ses innen de fleste temaene behandlet nedenfor.)

2. Styrke studentenes rolle i prosessene.

Link mener at studentene vil være en viktig ressurs og bør ha en avgjørende rolle i flere sentrale punkter i omstillingsprosessen. Dette perspektivet mangler i forslagsteksten. Vi foreslår at studentene inkluderes som partnere i det faglige og pedagogiske utviklingsarbeidet. (For begrunnelser og konkrete forslag, se side 2, 3 og 4.)

3. Konkretisere arbeidet med å redusere barrierene mot tverrfaglighet.

Strategien er klar på eksistensen av barrierer mot tverrfaglighet innen UiO og nødvendigheten av å redusere disse. Imidlertid har strukturelle, kulturelle og økonomiske barrierer for pedagogisk utviklingsarbeid og tverrfaglig samarbeid vært kjent lenge, uten at man har klart å etablere funksjonelle løsninger. Vi foreslår derfor at strategien konkretiserer og tidfester en kartlegging av eksisterende barrierer og etableringen av bedre strukturer. (For begrunnelser og konkrete forslag, se side 4.)

4. Styrke Links bidrag til utdanningsdelen.

I strategiforslaget er Link nevnt, noe vi ønsker velkommen. Vi ser potensiale for å bidra atskillig mer og foreslår konkretiseringer av dette. (For konkrete forslag, se side 6.)

I tillegg til disse fire hovedpunktene har Link utarbeidet begrunnelser, kommentarer og forslag til justeringer av strategiforslagets tekst, spesifisert i det følgende.

Begrunnelser og detaljerte kommentarer

Om innledningen

Vi ser Høringsdokumentets generelle innledning som sterk bl.a av disse grunnene:

- Forankringen i Universitets- og høyskolelovens formålsparagraf (1-1, ledd d): *“bidra til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig utvikling”*.
- Fremheving av de unges ønske om utdanning som kan gjøre dem i stand til å bidra til en bedre verden, konkretisert gjennom at de skal ha kunnskaper og ferdigheter som kan muliggjøre den nødvendige omstillingen.
- Fokus på tverrfaglighet og på å endre strukturer i organisasjonen som står til hinder for tverrfaglig samarbeid for å fremme omstillingen i utdanning og forskning.
- Vektlegging av tilrettelegging for kunnskapsutvikling og dialog på tvers av både fag og sektorer, innen academia og i samarbeid med samfunnet for øvrig.
- Målene for utdanning (a-f).

Videre settes mål på et plan som vi mener er godt egnet til formålet for en strategi:

“Vi står overfor avgjørende bærekraftutfordringer, og UiO må ha som ambisjon å:

- a) utdanne nye generasjoner som pådrivere for en bærekraftig utvikling
- b) utvikle kunnskap og kompetanse innen bærekraftig omstilling
- c) medvirke til aktiv deltakelse i debatt og samfunnsliv
- d) utvikle en grønn og bærekraftig campus”

Vi vil likevel foreslå en finpuss av dette slik at det ikke er tvil om hva dette handler om:

I stedet for “UiO må ha som ambisjon”, skrive *‘UiO skal’*.

Pkt (c), legg til *‘studenter og ansattes’* (aktive deltakelse).

I tillegg tenker vi at den viktigste ressursen ved UiO – studentene og de ansatte - bør skrives frem som aktive deltakere. Særlig gjelder det studentene og andre unge som er særlig berørt av krisen. Vi foreslår derfor et tilleggspunkt:

‘e) aktivt engasjere studenter og ansatte i å utvikle ideer for omstillingen, fremme og bidra til å gjennomføre dem, samt bidra i løpende evalueringer av UiOs realisering av strategien’

Innledningen bør også:

- Avklare at UiO med denne strategien velger å følge modellen om å leve innenfor planetens tålegrenser, og kort begrunne dette.
- Fokuser mer på UiOs ansvar og muligheter for å bidra i samarbeid med andre høyere utdanningsinstitusjoner i og utenfor Norge. Fristelsen til å bruke bærekrafts-/klima-/miljøinnsats til omdømmebygging kan være stor. Mens det som kreves av oss alle (ved UiO, i Norge, og globalt) er atskillig mer samarbeid på tvers, som påpekt av FNs klimapanel om behovet for samfunnsendringer. Derfor bør en Klima- og miljøstrategi etter vår mening ha samarbeid som utvetydig fokus. Vi foreslår at direkte og indirekte henvisninger til UiOs omdømme slettes.
- Gi en tydeligere avklaring av og ev. begrunnelse for om denne planen strategisk har valgt å fokusere på miljø og klima og mindre på bærekraft som et videre begrep som også inkluderer sosiale og økonomiske dimensjoner og det å se dimensjonene i sammenheng. Vi ser at avgrensning kan være nyttig og viktig i en strategi, men dette må i så fall gjøres klart, særlig fordi det får følger for hvilke fag som uten videre opplever seg inkludert og i hvilken form og utstrekning deres bidrag er ønsket. Fordi klima og miljø, samfunn og økonomi er tett sammenvevd både i problem og løsning er det avgjørende at det er klart hva som er inkludert i strategien og hva som er definert utenfor.
- Tematisere forholdet mellom ledelsesstyrt utviklingsarbeid og det å styrke initiativer og endringsarbeid initiert og styrt av andre. Dette gjelder både blant ansatte i alle deler av UiO, og studentene. Dette kan kort gjøres ved å nevne ønsket om begge deler i planen.

Om utdanningene

Det er positivt at tiltakene som nevnes er en kombinasjon av konkrete tiltak og litt mer runde tiltak. Det gjør at noen blir mer 'målbare' (dvs. om de er gjennomført eller ikke), samtidig som nye initiativer kan argumenteres inn i de rundere formuleringene. Vi ønsker oss likevel mer og flere konkrete tiltak på utdanningssiden, og argumenterer for noen slik i det følgende.

Vi anser det som svært positivt at UiO vil gjøre bærekraft til en integrert del av alle utdanningsløp, og at behovet for "kandidater med helhetlig, tverrfaglig kunnskap, som kan identifisere dilemmaer og interessekonflikter, prioritere på kort og lang sikt, vurdere etiske utfordringer og samtidig ha kunnskap som gir tilstrekkelig grunnlag for beslutninger og handling (UNESCO, 2018)" understrekes.

I strategiutkastets konkretisering er det i hovedsak generiske ferdigheter som tematiseres. Vi mener at fraværet av entydige forventninger om utvikling av tematikken innen fagene kan føre til den pedagogiske feilslutningen at generelle kunnskaper og ferdigheter vil være tilstrekkelig. For at studentene skal kunne bidra substansielt etter studiet må de i studiet ha jobbet aktivt med fagspesifikke problemstillinger innen og tilnærminger til bærekraftsrelaterte spørsmål under faglærernes veiledning. Forslagets nåværende ordlyd kan tolkes som at bærekraft ikke trenger å være del av det spesifikke i utdanningsprogrammene eller fagspesifikke problemstillinger. Vi er derfor positive til å utvikle egne studietilbud og å øke kapasiteten på eksisterende tilbud, men etterlyser konkrete tiltak som bidrar til at bærekraft er et integrert element i alle utdanningsprogram. Slik integrasjon er essensielt for at utdanningene hjelper studentene ved de ulike fagene til å se sin rolle i verden og hvordan de med sine kunnskaper og ferdigheter kan bidra.

Vi har sett og kan forstå innvendingene mot at bærekraft skal inn i alle utdanninger, men mener strategien bør holde fast ved at alle som utdannes ved UiO gjøres i stand til å bidra til fag- og samfunnsendring i retning av bærekraftig omstilling, videre at dette er den bærekraftsrelevante tolkningen av det generelle punktet i Universitets- og høyskoleloven om å bidra i samfunnet, og til slutt at dette fordrer undervisning i fagspesifikk bærekraftstenking. Imidlertid tror vi at for fagene der tematikkens relevans ikke er åpenbar, er det nødvendig å betrakte det som en langsiktig utviklingsprosess. Det bør derfor formuleres konkrete tiltak for å støtte slike prosesser og utvikle forholdet mellom institusjonens strategi (ledelsesnivå) og fagmiljøenes autonomi.

Likeledes stiller vi oss positive til begrepet endringsaktør, men mener det er behov for å utvikle, nyansere og differensiere hva UiO skal legge i begrepet. For å sikre bred forankring tror vi det er viktig å utvise åpenhet for at betydning og utbredelse vil variere mellom ulike fagområder. En nyansering kan gjerne bestå av formuleringer av typen *'hva som skal ligge i dette vil i hvert fagmiljø utvikles i dialog med relevante andre miljøer i og utenfor UiO'*. Som strategi foreslår vi generelt at planen styrkes med et klarere fokus på prosess (f.eks en forventning om at fagmiljøene over tid og i samarbeid med relevante fagmiljøer ved og utenfor UiO gjør internt arbeid som spesifisert i strategien, uten at det er nødvendig å spesifisere hva utfallet vil bli). Som anbefaling og virkemiddel kan man da konkretisere en utviklingsprosess over tid og identifisere kompetanse, samarbeidsformer og støtte til fagmiljøene. Vi foreslår derfor en formulering av typen *'sterkt oppfordre til at alle programmer planlegges til å inkludere programrelevante miljø-, klima og/eller bærekraftsrelevant tematikk'*.

Det er svært positivt den generelle teksten om utdanning skriver frem at studentene er viktige aktører for arbeidet med å utvikle utdanningene, men det mangler konkretisering av dette under tiltak og virkemidler. Link mener at ved å i større grad ta studentenes innsikt i situasjonen og engasjement på alvor, kan og bør studentene inkluderes som samarbeidspartnere med fagmiljøene i innarbeiding av bærekraftsperspektiver i mer av undervisningen. Studenter og fagmiljøer vil ha ulike men like viktige roller i å utvikle fagspesifikt meningsfylte kombinasjoner av fagmiljøenes fagkunnskap og drivkrefter for bærekraft. Dette vil kunne bli faglig interessant både for studentene og deres lærere. Ved slik å inkludere studentene i det fagspesifikke arbeidet med å styrke relevansen av læringsaktivitetene, vil

man også utvikle måter å sammen skape utdanninger som realiserer ambisjonen om å engasjere og inspirere til omstillingsarbeid, med kunnskap, kompetanse og handlekraft til å realisere lovens formål om å “bidra til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig utvikling”.

Strategien kunne etter vår mening utdype punkt (c) om aktiv deltakelse i debatt og samfunnsliv med en tydelig oppmuntring til deltakelse som styrker demokrati og hindrer polarisering i det offentlige ordskiftet (men ikke avkreve det av alle).

Studentaktive og bærekraftsrelevante læringsformer er avgjørende for å utdanne “kandidater med en helhetlig, tverrfaglig kunnskap, som kan identifisere dilemmaer og interessekonflikter, prioritere på kort og lang sikt, vurdere etiske utfordringer og samtidig ha kunnskap som gir tilstrekkelig grunnlag for beslutninger og handling” (strategiutkastet side 4).

Vi foreslår at strategien konkretiserer at *‘UiO skal støtte opp under pedagogiske utviklingsinitiativ rettet mot bærekraft og bærekraftig undervisning, inkludert læringsyn og dannelsesidealer egnet for en bærekraftig fremtid’*.

Strategien mangler for øvrig tematisering av samspillet mellom forskning og utdanning, som vi anser som spesielt viktig for bærekraftsutfordringer. Vi foreslår å for eksempel innlemme under Utdanning at: *‘UiO skal stimulere til studentmedvirkning i forskningsprosjekter om bærekraft og til forskningsarbeid som del av bærekraftsundervisningen’*. Og tilsvarende ordlyd under Forskning.

En ytterligere, viktig konkretisering, vil være at underviserne som utvikler undervisningen får handlingsrom i form av: *‘tid i arbeidstidsregnskapet til å gjøre bærekraftsrelatert undervisningsutviklingsarbeid, til å samarbeide om slikt internt og på tvers, og at strukturer som hindrer slikt samarbeid mellom institutt og fakultetsgrenser, for eksempel internfakturering, bygges ned’*. Endring av disse strukturene, bør tidfestes. Undervisere rapporterer ofte til Link om den substansielle virkningen av slike strukturelle-økonomiske hindre.

Vi foreslår videre at strategien konkretiserer som tiltak å *‘kartlegge initiativer rundt omstilling av utdanningene ved UiO og identifisere muligheter og behov, og etablere tilsvarende erfaringsdeling og samarbeid på tvers. Det skal jobbes systematisk med å utvikle kunnskapsgrunnlag og formidle og dele innsikter og erfaringer gjennom tverrfaglig og tverrsektorielt FoU-arbeid, der også studentene deltar som reelle partnere.’* Dette kan muligens inngå i oppgavene til et bærekraftsenter.

Strategien bør konkretisere hvordan UiO skal etablere fysiske og sosiale læringsmiljøer som ivaretar og stimulerer til bærekraftshensyn, for eksempel: *‘Læringsomgivelsene bør reflektere bærekraft som prioritet, inspirere og være inkluderende for et mangfold av studenter og ansatte.’*

Om tverrfaglig samarbeid og merittering

Som en del av UiOs innsats for å fremme tverrfaglighet, foreslår vi at strategien spesifiserer *tiltak og en tidsplan* for å:

1. Kartlegge tiltak for tverrfaglige utdanningsprogrammer og tverrsektorielt FoU-arbeid;
2. Etablere prosesser for å identifisere eksisterende og nye muligheter for å øke tverrfaglig bærekraftsrelatert utdanning og forskning, samt identifisere behov og barrierer for tverrfaglighet;
3. Igangsette samarbeid mellom fakulteter, vitenskapelig ansatte, teknisk-administrativt ansatte og studenter for å bygge ned barrierer som hindrer tverrfaglighet i bærekraftsarbeidet, og å etablere arenaer for å dele innsikt og erfaringer.

Gjøre bærekraftsrelatert utviklingsarbeid, formidlingsarbeid og tverrfaglig arbeid kvalifiserende og meritterende på linje med annet akademisk arbeid. Dette innebærer også å påvirke nasjonale (og internasjonale) praksiser og retningslinjer på dette feltet. Tilsvarende bør det utarbeides måter å premiere teknisk-administrativt ansattes innsats på området.

Om formidling

Link oppfordrer til å etablere formidlingsinitiativ for konkrete og innovative bidrag innen bærekraft og også innen selve omstillingsprosessen. I bærekraftsammenheng må formidling forstås som en i prinsippet toveisprosess, der det også kan oppstå situasjoner der vi har noe å lære av organisasjoner og enkeltpersoner utenfor UiO. Godt etablerte formidlingskanaler inkludert Universitetsmuseene og samarbeidet med skolenes arbeid innen klima- og miljøarbeid fortsetter å være viktig, og strategien bør i tillegg åpne for nye former for samarbeid vi i dag ikke nødvendigvis ser.

Et konkret forslag er arbeidet med å *realisere et nytt Veksthus på Naturhistorisk museum på Tøyen med bærekraft som fokus*, som vil kunne fungere som en nasjonal arena der samspill mellom forskningsbasert kunnskap og engasjement i samfunnet vil kunne stimulere innsikt og utvikling av engasjement innen klima- og miljøarbeid.

Videre foreslår vi at *'UiO skal være en aktiv partner og formidler av forskningsbasert kunnskap om klima-, miljø- og samfunnskrisen og grønn omstilling, samt dele informasjon og erfaringer fra arbeidet med å redusere sitt eget klimafotavtrykk'*.

Om et senter for bærekraft

Forslaget om etablering av et bærekraftsenter er interessant, og dets rolle bør avklares nærmere i strategien. Skal det fokusere på å forske? Utdanne? Endre drift og daglige rutiner? Se disse områdene i sammenheng? Etableringen av et senter for bærekraft vil etter vår mening bidra best i omstillingsprosessen hvis dets hovedfunksjon er å være en UiO-intern drivkraft for arbeidet med bærekraft. Vi nevner dette fordi et senter som for eksempel lett kan synliggjøres utad er noe annerledes enn et som arbeider for endring innad, og vi mener at det indre arbeidet blir det mest krevende. Man kan tenke seg en organisering f.eks der senteret blir et nav for omstillingen, med deltakere fra de ulike enhetene. Et slikt senter vil kunne være en kunnskaps- og kompetanseressurs for hele UiO, og bidra til nettverk, fellesskap, inspirasjon og erfaringsdeling og -utvikling. Videre mener vi det er en viktig strategisk hensikt at omleggingsprosessen vil avkreve prosesser også rundt uenigheter, slik at dissens tas alvorlig. Vi foreslår derfor at senteret skal *'tilrettelegge for at enighet og uenighet rundt omleggingen og målene blir gjenstand for debatt og samarbeid'*.

Om 'Klimagassutslipp og grønt campusliv'

Generelt finner vi mye interessant og viktig i denne delen som vi som ansatte ser fram til å arbeide med. Noen enkeltpunkter som med hell kunne utdypes:

Vi finner tittelens spesifisering av kun "Klimagassutslipp" noe forvirrende: Har ikke miljø, bærekraft og samfunnsaspekter relevans for campuslivet? Vi undrer også hvor hjemmekontor og digital undervisning står i denne sammenheng. Derfor foreslår vi at tittelen justeres, for eksempel til *'Grønne studie- og arbeidsformer ved UiO'*.

Mht innkjøp merker vi at det dels nevnes overordnet tidligere, dessuten kommer en formulering "det er enkelt å gjøre bærekraftig valg når det gjelder kantine- og møtemat" noe senere. Her tenker vi at prinsippene det henvises til bør dekke slikt, men det er noe uklart for øyeblikket om de gjør det. Videre anser vi at bærekraftige valg ikke bare skal være 'enkle å ta', dvs som en individuell beslutning, men kanskje noe i retning av en 'plikt å vurdere'. Det viktigste er likevel at *UiO gjennom innkjøpsordningene tar ansvar også for leverandørene sine bærekraftsfotavtrykk*, slik at alle typer innkjøp reelt bidrar til samfunnsomstillingen gjennom å premiere leverandører som tar bærekraftsansvar.

Strategien bør derfor spesifisere:

'UiO vil velge leverandører med minst mulig belastning på planeten og ønsker å innføre bærekraft som tillatt kriterium for innkjøp. UiO skal derfor arbeide for å fjerne hindringer for dette i alle typer innkjøp, inkludert f.eks. å søke å endre punktet i Statens reiseregulativ som pr 2021 fortsatt kun tillater at det ved reiser tas hensyn til tid og pris, ikke bærekraft.' (Jfr Statens regulativ pkt 9.3.3 § 3: '1. Reisen skal foretas på den for statens hurtigste og rimeligste måte når det samlet tas hensyn til alle utgifter, og til en effektiv og forsvarlig gjennomføring av reisen.')

Om reparasjonsverksted

Forslaget om å "Etablere (reparasjons)verksted for og med studenter og ansatte, med utlån av utstyr og verktøy og arrangementer hvor opplæring og kompetanseoverføring står i fokus" vil kunne være ett av flere bidrag i utdanningen av endringsagenter. Det er konkret, svært gjennomførbart, og har stort potensiale også utdanningsmessig. Vi ser imidlertid en mulig spenning mellom behovet for reparasjoner og formulering om opplæringsfokus, muligens pga en uheldig formulering der dette kan leses som at opplæring/kompetanseoverføring er viktigst, og å få ting faktisk reparert er underordnet. Vi antar dette ikke var intensjonen og foreslår derfor i første omgang en mindre justering av ordlyden til:

'Etablere (reparasjons)verksted for og med studenter og ansatte, med utlån av utstyr og verktøy. I tillegg bør verkstedet stå for arrangementer hvor opplæring og kompetanseoverføring står i fokus.'

Videre vil det være mulig, hvis ønsket, å utvide dette til å inkludere innovasjon og prototyping: I et marked hvor produksjonen i stor grad foregår i Asia, men Norge ønsker at mye innovasjon foregår i Norge, så er det veldig viktig å ha gode prototyping-muligheter ved UiO, for å teste og videreutvikle idéer raskt og lokalt. Prototyping krever ikke bare tilgang til utstyr men også kunnskap og erfaring, og ville være et viktig supplement i studentenes utdanning for å møte behovet for nyskaping. Et reparasjonsverksted kan gjerne kombineres med et utviklerverksted (makerspace/prototypingsverksted). Å samle flere typer reparasjons-, endrings- og prototypingsressurser ett sted ville både gjøre det mulig å reparere ting i stedet for å kaste dem, legge til rette for betydelig tverrfaglig samarbeid, og stimulere og utvikle morgendagens endringsaktører.

Links bidrag

Link ser at for å gjennomføre de ønskede endringene i utdanningene er det behov for systematisk støtte til underviserne over lengre tid slik at de vil kunne undervise i det som er et nybrottsarbeid for alle. Dette inkluderer den nødvendige fagliggjøringen av bærekraftsspørsmål, som vil falle både på enkeltpersoner og fagmiljøer. Høringsutkastets påpekning av denne typen behov nevner såvidt erfaringsutveksling blant underviserne, og at dette muligens kan gjøres hos Link. Link ønsker dette velkomment. Samtidig tilsier vår 50 års erfaring med utvikling av undervisning ved UiO at ordlyden for øyeblikket ikke fanger opp størrelsesorden av behovet. Strategien kan derfor gjøre denne viktige delen av utdanningssatsingen mer robust gjennom å peke mot "flere bein å stå på".

Generelt kan Link bidra i omstillingsarbeidet til bærekraft i utdanningene for eksempel ved å delta i kompetanseutvikling, pedagogisk utviklingsarbeid, kulturbygging, erfaringsdeling og brobygging, og formidlingsarbeid.

Mer konkret foreslår vi at:

Universitetspedagogisk basiskompetanse ved UiO skal inkludere støtte til både fagspesifikk og tverrfaglig bærekraftsundervisning (dvs bærekraftsdidaktikk) for høyere utdanning. Videre at UiO arbeider for at dette tas inn i de nasjonale retningslinjene for universitets- og høgskolepedagogisk basiskompetanse.

Link tilbyr støtte i utviklingen av bærekraftsdidaktikk og læremidler i samarbeid med fakultetene og ressurser og kurs som bringer sammen undervisere fra de ulike fakultetene.

Link inviteres gjerne med i arbeidet med å ferdigstille strategien.

Links arbeidsgruppe for høringsinnspillet:

Alle ansatte ved Link har vært invitert til å bidra og flere har bidratt muntlig.

Følgende har bidratt tekst: Eevi Beck (arbeidsgruppens leder), Ester Fremstad, Molly Sutphen, Lars Lomell, Tone Dyrdal Solbrekke (Links leder) og Tore Bredeli Jørgensen.